

JAARBOEK

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt”

TE

AMSTERDAM

XXX-XXXII 1943-1945.

AMSTERDAM

UITGAVE VAN HET GENOOTSCHAP

1946.

EEN VONDST VAN ZILVEREN MUNTEN TE VORDEN

De muntvondst van Vorden, in 't kort door ons beschreven voor het Jaarverslag 1944/45 van het Kon. Penningkabinet, werd in 1942 ontdekt op 't Haller onder Vorden. Een bij het afgraven van land gevonden Jacobakannetje bleek bij het stuk stooten een groot aantal munten (187 stuks) te bevatten. Zij werden voor het Penningkabinet aangekocht van den eigenaar en bewoner van 't Haller, den heer G. J. Groot Jebbink. Van deze belangrijke muntvondst laten wij een uitvoerige bespreking hier volgen.

Onder de munten te Vorden gevonden nemen een eerste plaats in de munten van Willem van 's Heerenberg (82 stuks), en die van Arnold van Gelre (50 stuks). Door de laatste wordt feitelijk de geheele muntvondst historisch bepaald. Zij valt in de veel bewogen jaren van Arnolds regeering (1423—1473), zich kenmerkend door een voortdurenden strijd met zijn naburen en een binnenlandschen met zijn ridderschap en steden. Betuwe en Veluwe, Tiel en Bommelerwaard leden door gewapende benden in den strijd om den Utrechtschen bisschopszetel, waarin Arnold zich gemengd had, daarvóór en nadien brachten de vijandelijkheden met Adolf van Berg en Gulik en diens zoon Gysbert, vervolgens de strijd met Jacoba van Beieren, waarin Arnold aan de zijde van Philips den Goeden stond, in Gelre aanhoudende spanningen en onrust. Daarbij kwam het verzet van ridderschap en steden tegen het bewind van hun hertog, en ten laatste de twist tusschen Arnold en zijn zoon Adolf, met de noodlottige gevolgen voor hem zelf en zijn hertogdom. Dat in deze

jaren van voortdurenden strijd de vondst geborgen werd, ligt voor de hand. Haar nadere dateering valt, zooals straks zal blijken, kort na 1432.

Behalve de munten van 's Heerenberg en Gelre bevat de vondst een reeks van andere munten, in kleinere aantallen, welke zijn van Philips den Goeden, Jacoba van Beieren, Rudolf van Diepholt en andere landsheeren, betrokken bij Gelre's geschiedenis onder Arnolds regeering, en wier munten het historisch beeld completeeren van den tijd, waarin wij onze muntvondst hebben te plaatsen.

De munten van Philips den Goeden, geslagen voor Vlaanderen en Brabant, zijn respectievelijk vertegenwoordigd in 9 en 2 exemplaren, van Jacoba van Beieren en Philips den Goeden, geslagen voor Holland en Zeeland, en van haar zelf voor Henegouwen, elk in 1 exemplaar. Naast deze staan munten van Jan zonder Vrees (9 ex.), van Jan van Brabant (5 ex.) en Philips van St. Pol, als hertog van Brabant (4 ex.). Van Rudolf van Diepholt als postulaat zijn 6 exemplaren in de vondst aanwezig. Van de graven van Meurs komt een munt voor van Frederik III, door hem geslagen als heer van Falkenberg (Valkenburg). Van Diderik van Bronckhorst-Batenburg, die in 1454 te Nijmegen overleed en een grooten invloed in Gelre gehad heeft, is een munt door hem geslagen als heer van Batenburg-Anholt.

Meer op zich zelf staan munten van Karel VIII van Frankrijk (2 ex.), een munt van Reckheim van Willem van Sombreff (1 ex.), een ander van de Fransche heerlijkheid Elincourt, geslagen door Joh. III van Luxemburg (1 ex.), en van Embden 3 munten van Imelo van Abdena, welke met die van Elincourt nog nader ter sprake zullen komen.

Vallen alle genoemde munten in den tijd van Arnold van Gelre, geheel buiten diens tijd staan 8 Leeuwengrooten van Lodewijk van Crécy, graaf van Vlaanderen (1322—1346) en een munt van Willem V van Holland (1346—1358). Opmerkelijk is, dat in de later te bespreken vondsten van Ambt-Delden en Amsterdam, welke gelijktijdig aan onze vondst zijn, en in een wat jongere vondst van Zelhem, eveneens munten van Willem V en van den opvolger van Lodewijk van Crécy, Lodewijk II van Male, voorkomen. Toeval kan dit niet zijn, en men moet wel aannemen, dat deze oude muntsoorten veel langer in handen zijn gebleven, dan men verwachten zou.

Wanneer is onze vondst in den grond geborgen? Onder haar munten kan die van Diderik van Bronckhorst-Batemburg (1432—1454) op zijn vroegst van 1432 af geslagen zijn. Tot eenzelfde terminus post quem komen de munten van Philips den Goeden, als hertog van Brabant, geslagen van 1430 af, de munt van Elincourt van Joh. III van Luxemburg, van af 1430, de munten van Imelo van Abdena van 1429 af, en die van Philips den Goeden en Jacoba van Beieren van 1428 af. Anderzijds reiken tot deze jaren de munten van Jan van Brabant, als gemaal van Jacoba van Beieren, van 1418—1427, en van Philips van St. Pol, als hertog van Brabant, van 1427—1430. Evenzoo zijn van Rudolf van Diepholt slechts zijn postulaatmunten in onze vondst aanwezig, welke gaan tot 1431. Bij een dergelijke overeenstemming van data kunnen wij veilig aannemen, dat de vondst van Vorden niet lang na 1432 geborgen moet zijn.

Zooals wij zagen, maken de munten van 's Heerenberg en Arnold van Gelre het grootste deel van onze vondst uit. Die van 's Heerenberg zijn alle dubbele grooten of kromstaarten, en in vele varianten (zie onze beschrijving)

vertegenwoordigd. Zij blijken derhalve in groote getale geslagen te zijn. Hun type is een navolging van de dubbele grooten van Philips den Goeden. Niettemin zijn zij van een goeden slag en een behoorlijk zilvergehalte. Wij kunnen hen rekenen tot de vele soorten van nagevolgde munttypen, zooals die bijv. voorkomen in de muntvondst van Amsterdam, van een zelfden tijd (1427) als de onze, en naar aanleiding waarvan M. Schulman in Jaarboek 1919, p. 1 e.v. te recht heeft opgemerkt, dat dergelijke navolgingen niet altijd uit eigen winstbejag werden geslagen, doch in vele gevallen bedoelden een vergemakkelijking van het onderlinge geldverkeer. Van zelf treden deze gelijksoortige, in navolging geslagen munttypen gelijktijdig op. Zoo vinden wij in onze muntvondst kromstaarten van 's Heerenberg naast die van Vlaanderen (zie onze beschrijving), evenals in de vondst van Amsterdam kromstaarten van Vlaanderen en Utrecht. Met het slaan van zijn kromstaarten heeft Willem II, als machtig heer van 's Heerenberg, die door zijn vele goederen den bijnaam van de Rijke verkreeg, zonder twijfel willen mededingen in het algemeene geldverkeer van zijn tijd. Trouwens reeds vóór hem waren de munten van 's Heerenberg een geziene muntsoort, zooals blijkt uit het Buerspraeckboeck der stad Utrecht (v. d. Chijs, Gelderland, Heeren en Steden, p. 202), waar, volgens een aangehaalde muntordinantie van 1401, 15 Bergsche munten golden voor één stadspoud, d.w.z. één pond stedelijke penningen van Utrecht. Waren ook niet de kromstaarten van Willem II een betrouwbare muntsoort geweest, zij zouden niet in zoo'n groot aantal in onze vondst zijn voorgekomen.

Van de 50 munten van Arnold van Gelre, alle dubbele grooten, is één exemplaar van het type v. d. Chijs X,11, de 49 overige van het type XI,18. Het eerste is een

getrouwe navolging van den dubbelen groot van Reinoud IV. M. Schulman, l.l. p. 12 heeft dit type dan ook beschouwd als een der eerste munten door Arnold geslagen, en wel vóór 1427, het jaar, waarop de muntvondst van Amsterdam gedateerd is. Tot de oudere munten van Arnold rekende hij ook de beide goudguldens, welke in de Amsterdamsche muntvondst voorkomen. Daar andere munten van Arnold in deze vondst ontbreken, kwam Schulman tot de conclusie, dat Arnold's jongere typen na \pm 1430 geslagen moeten zijn. Dit wordt door onze muntvondst bevestigd, althans voor het type v. d. Chijs XI,18. Opvallend staan n.l. in onze vondst tegenover 1 exemplaar van het type X,11, 49 exemplaren van XI,18, welk type in de vondst van Amsterdam ontbreekt. Blijkbaar is XI,18 een jonger type, dat tusschen beide muntvondsten in ligt, derhalve tusschen 1427 en 1432 gemunt is.

Een scheiding tusschen oudere en jongere munttypen van Arnold van Gelre is door Roest (Rev. belge, 1891, p. 552 e.v.) aangenomen op het jaar 1436, en dat op grond van de verbondsbrieven van 1436, waarin sprake is van een medezeggingsschap van ridderschap en steden op het slaan van gouden en zilveren munt. Roest verbond daarmede van 1436 af het slaan van nieuwe munttypen. Ook v. d. Chijs (Gelderland, Graven en Hertogen, p. 75) had op grond dezer brieven een zelfde veronderstelling gemaakt, doch meende bij gemis aan andere gegevens onmogelijk de oudere en jongere typen van elkaar te kunnen scheiden. Leest men echter den tekst der verbondsbrieven (Nijhoff, Gedenkwaardigheden IV, nr. 158) daarop na, dan vermelden zij niet meer dan een handhaven van rechten, welke omtrent de munt aan ridderschap en steden door Arnold bij de aanvaarding zijner regeering waren toegezegd (zie ook Blok, Gesch. v. h. Ned. Volk ³,

I, p. 424 en 426), terwijl met name daaraan wordt toegevoegd, dat zonder goedkeuring van ridderschap en steden het gewicht van het goud- en zilvergeld niet mocht worden verminderd: *ende dat dat oick nyet gelicht en werde buten oren weten ende guetduncken*. Dat daartoe gereede aanleiding bestond, bewijst wel het geval van Deventer, welks magistraat in 1436 de gouden en zilveren munten, te Arnhem geslagen, wegens hunne geringe waarde weigerde toe te laten (Roest l.l. p. 553). De munten van Arnold waren blijkbaar van een slecht gewicht en gehalte geworden.

Dat niettemin in de munten door Arnold geslagen een jonge reeks of reeksen een oudere hebben opgevolgd, ligt bij diens lange regeering voor de hand, en wordt trouwens door de verscheidenheid zijner munttypen bevestigd. Reeds noemden wij enkele, welke tot de oudste typen van Arnolds munten hebben behoord, en die ook Roest in zijn schema tot de oudere heeft gerekend. Of overigens zijn toewijzing van oudere en jongere typen juist is, zullen andere muntvondsten moeten bewijzen. Zij zullen dan tevens kunnen aantonen, of het jaar 1436 daarvoor al of niet een keerpunt is geweest.

Om tot onze muntvondst terug te keeren, de 49 exemplaren van het type v. d. Chijs XI,18 leveren daarin geen varianten op. Niettemin zijn zij nog niet van dezelfde stempels geslagen. Hun keerzijde is in 't algemeen goed te lezen, de voorzijde zeer slecht. Slechts 3 zijn duidelijk. Bij anderen zijn zoowel vóór- als keerzijde slecht leesbaar. Blijkbaar zijn de laatste van een eersten muntslag: Daarna heeft men voor de keerzijde een nieuwen stempel gebruikt, en voor een derden aanmaak ook den stempel der voorzijde vernieuwd.

Van de munten van Vlaanderen zijn in onze vondst de kromstaarten van Philips den Goeden gemunt volgens de ordinantie van November 1419, en dat in navolging en op den voet van zijn vader Jan zonder Vrees. De kromstaarten geslagen volgens de ordinantie van 1428 met $\bar{\Lambda}$ barrée komen in onze vondst niet voor. Ook hieruit volgt, dat de vondst niet veel later dan 1428 vergraven moet zijn. De overige munten in onze vondst behoeven hier geen afzonderlijke bespreking. Zij zijn beschreven in onze algeheele vondstbeschrijving.

De muntvondst van Vorden staat niet op zich zelf. Van een zelfden tijd is, behalve de reeds genoemde vondst van Amsterdam van 1427, ook een onder Ambt Delden (Jaarboek 1923, 92 e.v.), gedateerd op 1425—1440, en veel overeenkomst met deze drie vertoont een jongere vondst van Zelhem (Tijdschrift II, 108 e.v.) van 1505. Daar de munten van Vorden voor het meerendeel in de drie andere vondsten voorkomen, geven wij van hen te zamen een tabellarisch overzicht. Uit dit overzicht (p. 86—88) blijkt allereerst, dat in alle vier vondsten munten voorkomen van Arnold van Gelre, en wel eenerzijds voorafgegaan door munten van Reinoud IV en Willem I in de vondst van Ambt Delden en Amsterdam, anderzijds gevolgd door die van zijn opvolgers in de jongere vondst van Zelhem. De munten der Utrechtsche bisschoppen zien wij in een opvolging van Floris van Wevelinkhoven tot en met David van Bourgondië over de vier vondsten verdeeld. Van Holland en Zeeland vinden wij in de vondst van Vorden en Amsterdam gelijkelijk munten van Willem V, Philips den Goeden en Jacoba van Beieren, van Willem V ook in de vondst van Ambt Delden, en van Philips den Goeden en zijn opvolgers in de jongere vondst van Zelhem. De munten onder de Bourgondische vorsten geslagen voor Bra-

bant, Vlaanderen en Henegouwen zijn over de vier vondsten vrijwel gelijkelijk verdeeld. In alle vier vondsten komen voor munten van Jan zonder Vrees en Philips den Goeden, die van Jan van Brabant heeft de vondst van Ambt Delden en Amsterdam, en evenzoo met die van Vorden munten van Filips van St. Pol, waarbij de latere Bourgondische en Oostenrijksche vorsten wederom aansluiten in de jongere vondst van Zelhem. De munten van Frederik III van Meurs komen voor te Vorden en Amsterdam, die van zijn opvolger Vincent te Zelhem. Batenburg-Anholt, in onze vondst vertegenwoordigd met een munt van Diderik II, heeft een munt van Gijsbert I in de vondst van Amsterdam. Met de munten van Embden, te Vorden gevonden, gaan parallel te Zelhem munten van Oost-Friesland, Jever en Oldenburg. Bij de munt van Elincourt sluit zich aan die van Ligny-St. Pol in de vondst te Amsterdam en van het Fransche graafschap Dombes in de Zelhem'sche vondst.

Naast deze reeksen, staande in onderling verband, geven, zooals het overzicht doet zien, de vondsten van Amsterdam en Zelhem nog verscheidene andere munten, w.o. van N. Nederlandsche steden en van uitheemsch geld. De vondst van Ambt Delden sluit zich in haar beknoptheid het meest bij die van Vorden aan.

Vatten wij deze vondsten te zamen op de meer algemeene vraag naar het geldverkeer in de 15de eeuw in ons land, dan blijkt eerstens, dat naast het N. Nederlandsch geld dat van Brabant en Vlaanderen in deze streken het grootst is geweest. Om de Nederlandsche en Vlaamsch-Brabantsche munten groepeeren zich de Duitsche munten, in 't bijzonder die der bisdommen en abdijen, Münster, Keulen, Mainz, Trier en Essen. Zij hadden blijkbaar het vertrouwen als kerkelijke munt, zooals dit zeker ook van

de bisschoppelijke munten van Utrecht gold. Van de kleine Duitse staatjes schijnt het geld van Meurs een goeden naam te hebben gehad, waarvan in drie der vondsten munten voorkomen. Daarbij sluiten zich aan de munten van Gulik en Kleef en van de stad Aken. Op handelsrelaties in de 15de eeuw met Oost-Friesland wijzen de Oost-Friesche munten, en die van Jever en Embden, waarbij uit N.W. Duitschland zich voegt de munt van Oldenburg. De munten van Elincourt, Ligny-St. Pol en Dombes hebben blijkbaar met het Brabantsch-Vlaamsche geld hun weg naar de N. Nederlanden gevonden, wat de beide eerste betreft bovendien verklaarbaar door hun relatie met Philips van St. Pol als hertog van Brabant.

Buiten de genoemde en andere West-Europeesche geldsoorten komen slechts in de muntvondst van Zelhem munten voor van Bohemen, Bologna en Portugal, en evenzoo in de vondst van Ambt Delden een enkele grosso van Milaan. Wij mogen hieruit besluiten, dat in de 15de eeuw deze uitheemsche geldsoorten nog weinig of geen toegang tot de W. Europeesche staten gevonden hadden.

Zoo geeft het overzicht der vier muntvondsten ons een inzicht in het geldverkeer der 15de eeuw in de N. Nederlanden. Inderdaad zijn voor de 15de eeuw en vroeger de muntvondsten de feitelijke bronnen om tot dit inzicht te komen. Voor dezen tijd ontbreken de muntmanualen, welke niet verder teruggaan dan tot \pm 1500, terwijl ook de muntordinanties vóór dien vrij schaarsch zijn. Een overzicht van meer 15de eeuwsche vondsten, dan wij hier gaven, zal zeker de moeite waard zijn.

BESCHRIJVING VAN DE MUNTVONDST VAN
VORDEN.

N. en Z. Nederlanden.

HERTOGDOM GELDERLAND.

Arnold van Gelre 1423—1474.

Aantal

1. Vz. Twee wapenschilden van Gelre en Gulik, gedeekt door den helm van Gelre. 1

ARNOLD' DVX · GELR · Z · IVL · Z · CLOS

Kz. Gevoet kruis, tusschen welks beenen 2 arenden en 2 leeuwen.

+ MONETA · ROVA · DE · ARNEMENS ·

Dubbele groot. Var. v. d. Chijs, Gelderland, Pl. X,11. Geslagen vóór 1430.

2. Vz. Schuin geplaatst wapenschild van Gelre-Gulik, gedekt door gekroonden helm. 49

DVX · ARNOLD · GEL · Z · IVL · Z · CLOS · D · 3

Kz. Gevoet kruis, op welks midden het Arnhemse wapenschild.

MONETA | ROVA · D · | ARNE | MENSIS ·

(Ook zonder sluitpunt).

Dubbele groot. V. d. Chijs, Gelderland, Pl. XI,18. Geslagen na 1430.

HEERLIJKHEID 'S HEERENBERG.

Willem II 1416—1465.

Vz. Klimmende leeuw n.l. met wapenschild op het midden.

Kz. Gevoet kruis, tusschen welks beenen BTRB

Randschriften:

- 1°. a. Vz. + WILHELMVS : DIIS : DE : BERGH 24
b. _____ DE : BERG 3
c. _____ DE : BERGEN 10

- a-c.* Kz. + $\text{MONE} | \text{TT} : \text{HO} | \text{VT} : \text{BER} |$
GENSIS
 Dubbele groot of kromstaart. Vgl. v. d. Chijs,
 Gelderland (Heeren en Steden), Pl. XVI,3/4.
 (= Serrure, Hist. de 's Heerenberg, Pl. I,15).
- 2°. *a.* Vz. + $\text{WILHELMVS} : \text{DHS} : \text{DE} : \text{BERGT}$ 18
b. ————— $\text{DE} : \text{BERGH} \text{T} :$ 3
c. ————— $\text{DE} : \text{BERGH} \text{T}$ 3
d. ————— $\text{DE} : \text{BERGEN}$ 1
- a-d.* Kz. + $\text{MONE} | \text{TT} : \text{HO} | \text{V} : \text{BER} |$ **GENSIS**
 Dubbele groot of kromstaart. Vgl. v. d. Chijs
 l.l., Pl. XVI,3/4.
- 3°. Vz. + $\text{WILHELMVS} : \text{DHS} : \text{DE} : \text{BERGT}$ 10
 Kz. + $\text{MONE} | \text{TT} : \text{HO} | \text{V} : \text{BER} |$ **GENSIS**
 Dubbele groot of kromstaart. Vgl. v. d. Chijs
 l.l., Pl. XVI,3/4.
- 4°. Vz. + $\text{WILHELMVS} : \text{DHS} : \text{DE} : \text{BERGEN}$ 5
 Kz. + $\text{MONE} | \text{TT} : \text{HO} | \text{VT} : \text{BER} |$ **GENSIS**
 Dubbele groot of kromstaart. Vgl. v. d. Chijs
 l.l., Pl. XVI,3/4.
- 5°. Vier exemplaren als 1—4, onduidelijk. Dubbele
 grooten. 4
- 6°. Vz. + $\text{WILHELMVS} : \text{DNS} : \text{DE} : \text{BERGH} \text{T}$ 1
 Kz. + $\text{MONE} | \text{TT} : \text{NO} | \text{VT} : \text{BER} |$ **GENSIS**
 Groot. Niet genoemd bij v. d. Chijs. Zie Serrure,
 Hist. de 's Heerenberg, p. 87,15.

 Te zamen 82

HEERLIJKHEID BATENBURG—ANHOLT.
Diderik II, heer van Bronkhorst, 1432—1454.

 Vz. Klimmende leeuw n.l., waarop een vierengedeeld
 wapenschild. 1

 + $\text{THEODORICVS} : \text{DE} : \text{BRONCHORST} : \text{HES}$

Kz. Gevoet kruis, tusschen welks beenen $\text{AN}' \text{BR}'$
 $+ \text{NON} \text{E} | \text{TA} \text{DEB} | \text{TTENB} | \text{GROVT}$

Kromstaart, geslagen voor Batenburg. Var. v. d.
 Chijs, Gelderland (Heeren en Steden) Pl. IX,4—5.
 Var. Roest, Tijdschr. v. Munt- en Penningkunde, 1897,
 blz. 61, 4.

GRAAFSCHAP HOLLAND.

Willem V 1346—1358.

Vz. Rand van 12 schildjes, waarvan één met Holl. 1
 leeuw, de overige met bloemversiering. Binnen den
 rand een klimmende leeuw, waaromheen $\text{NON} \text{ETA} \times$

$\text{h}_2 \text{OLAND} +$

Kz. Gevoet kruis.

Binnenrandschrift $\text{GVIL} | \text{LEM} | \text{OVX} | \text{OMES}$

Buitenrandschrift . . . : $\text{NON}(\text{E}) : \text{ON} : \text{NRI} : (\text{I}) \text{h}_2 \text{V} : \text{XP}(\text{I}) +$
 Leeuwengroot. V. d. Chijs, Pl. VI,18.

Jacoba van Beieren 1417—1428 († 1433).

Vz. Zittende leeuw met wapenschild van Paltz-
 Beieren binnen een tuin. 1

$\text{OVCISSA} : \text{ITA} : \text{DI} : \text{GR} . . . \text{h}_2 \text{AN} \text{OIE} : \text{h}_2 \text{O}' : 3'$

Kz. Gevoet kruis over een ornament van 6 bogen,
 met bloementekening.

$+ \text{NON} \text{ET} | \text{T} : \text{NOVA} : | \text{FAC} : | \text{IN} : \text{VTL} \text{EN} \text{C}$

Tuin. Geslagen te Valenciennes tusschen 1418—1434.
 V. d. Chijs, Holland, Pl. IX,2.

Jan van Brabant 1418—1427 als gemaal van Jacoba
 van Beieren.

1. Vz. Zittende leeuw in tuin, met hertogelijk wapen-
 schild. 3

$\text{IOh}_2 : \text{OX} : \text{BR} \text{TB} : \text{Z} : \text{LIRB} : \text{C} \text{OM} : \text{h}_2 \text{T} (\text{N}) : \text{h}_2 \text{O} :$
 $\text{Z} : 3 \text{E}$

Kz. Gevoet kruis over een ornament van 6 bogen, met bloementeekening.

+ MONET | T : NOVAT : | FATC : IN : | VALENC
Tuin, geslagen te Valenciennes. V. d. Chijs, Holland, Pl. X,4.

2. Vz. als van 1.

IOH' DX : BRAB : Z : LIMB : COM : h'AN : h'O :
Z : 3E'

Kz. als van 1.

+ MONET : | NOV : FATC : | IN DEN : VROHOE
Tuin, geslagen te Maastricht. V. d. Chijs, Holland, Pl. X,6 = Brabant, Pl. XIV,10.

Philips de Goede en Jacoba van Beieren 1428—1433.

Vz. Staande leeuw n.l., met wapenschild van Bourgondië.

+ PhS : DVX : BVRG : IVTOR : Z : h'ES : h'3'

Kz. Gevoet kruis over wapenschild van Paltz-Beieren. IT | COB | C | OM : h'3

Enkele groot of kromstaart. Vgl. v. d. Chijs, Holland, Pl. XIII,5.

BISDOM UTRECHT.

Rudolf van Diepholt. Postulaat 1426—1431.

1. Vz. Open helm en face. Daaronder de wapenschilden van 't Sticht en Diepholt.

× RODOLF × POSTVLAT × TRACTENS ×

Kz. Adelaar

+ MONET × NOVAT × DE × DVENTRIT

Dubbele groot, geslagen te Deventer. Var. v. d. Chijs, Pl. XV,3.

2. Vz. Staande leeuw n.l., waarop het wapenschild van Diepholt.

+ RODOLF : POSTVLAT : TRACTENS'

Kz. Gevoet kruis, tusschen welks beenen RODOLF'
 + MONET | NOV : DE | HASSEL | LEINSVS
 Dubbele groot of kromstaart, geslagen te Hasselt.
 V. d. Chijs, Pl. XVI,7.

HERTOGDOM BRABANT.

Philips van St. Pol 1427—1430.

Vz. Staande leeuw n.l. met hertogelijk wapen. 4

+ PHS : DVX : BRABANTIE : Z : LIMB'

Kz. Gevoet kruis, tusschen welks beenen BRAB'

+ MONET | TT : NOV | T : LOVA | NIENS'

Kromstaart. de Witte, Pl. XXIV,458 = v. d. Chijs,
 Brabant, Pl. XIV,2.

Philips de Goede (als hertog van Brabant) 1430-1467.

1. Vz. Staande leeuw n.l., met wapenschild van
 Philips den Goeden. 1

+ PHS : DVX : BVRG : BRAB : Z : LIMB

Kz. Gevoet kruis, tusschen welks beenen BRAB'

+ MONET | TT : NOV | T : LOVA | NIENS

Kromstaart. de Witte, Pl. XXVI,476.

2. Vz. als van no. 1. 1

+ PHS : DVX : BVRG : BRAB : Z : LIMB

Kz. als van no. 1.

+ MONET | TT : NOV | T : LOVA | NIENS

½ Kromstaart. de Witte, Pl. XXVI,477.

GRAAFSCHAP VLAANDEREN.

Lodewijk I van Crécy 1322—1346.

1. Vz. Rand, samengesteld uit 11 klaverblaadjes en
 1 leeuwte. 4

Daarbinnen een klimmende leeuw n.l., waaromheen

+ MONET & FLAND :

Kz. Gevoet kruis.

Binnenrandschrift + LVD | OVI | C' x CO | MES'

Buitenrandschrift + BROICTV : SIT : ROMÆ :
ONI : ORI : IſV : XPI

Leeuwengroot. Den Duyts, Pl. III,27.

2. 4 Andere minder duidelijke exemplaren, als voren. 4

Jan zonder Vrees 1404—1419.

Vz. Twee wapenschilden van Bourgondië en
Vlaanderen, gedekt door een helm met fleur de lis. 9

IOH̄S : DVX : BVRG : Z : COMES : FLANDRIE

Kz. Gevoet kruis, binnen welks beenen 2 fleurs de
lis en 2 leeuwen.

+ MONETA : ROVA : COMITIS : FLANDRIE

Dubbele groot van 2 Ecus. Den Duyts, Pl. IX,54 =
Deschamps de Pas (Rev. Num. Franç. 1861), Pl.
X,26.

Philips de Goede 1419—1430.

1. Vz. Klimmende leeuw met wapenschild n.l. 5

+ PH̄S : DVX : BVRG : Z : COMES : FLANDRIE

Kz. Gevoet kruis, tusschen welks beenen FLAND

+ MONETA : COMITIS : FLANDRIE

Dubbele leeuwengroot (kromstaart). Var. Den
Duyts, Pl. X,63. Deschamps de Pas, Pl. XI,35.

2. Vz. Klimmende leeuw met wapenschild n.l. 4

Kz. Gevoet kruis, tusschen welks beenen FLAND

Randschriften op voor- en keerzijde, voorzöover
leesbaar, als Den Duyts, Pl. XI,64.

Leeuwengroot. Den Duyts i.l.

HEERLIJKHEID RECKHEIM.

Willem II van Sombreff 1443—1484.

Vz. Staande leeuw n.l. met wapenschild van Wil-
lem II van Sombreff. 1

: WILH̄S : DE : SOMB : DS . D(Æ)KRPHE

Kz. Gevoet kruis, tusschen welks beenen $\text{B}\text{T}\text{O}\text{R}$
 $+\text{M}\text{O}\text{N}\text{E}|\text{T}\text{T}:\text{I}\text{O}\text{V}|\text{T}:\text{O}\text{E}\text{R}|\text{E}\text{K}\text{E}\text{I}:\text{I}$
 Dubbele groot of kromstaart. Var. v. d. Chijs,
 Brabant, Pl. XXVI, 10.

Duitsche Rijk.

GRAAFSCHAP MEURS.

Frederik III 1417—1448.

Vz. Borstbeeld van St. Andreas.

1

$\text{F}\text{R}\text{E}\text{D}' * \text{C}' * \text{D}' * \text{M}\text{O}\text{I}\text{R}\text{S} * 5 * \text{S}\text{V}\text{O}\text{S}'$

Kz. Binnen een „Dreipasz” een vierengedeeld
 wapenschild van Meurs-Saarwerden. Boven, links
 en rechts, twee kleine schildjes van M. en S.

$\times \text{M}\text{O}\text{N}\text{E}\text{T} \times - \times \text{T}\text{I}\text{O}\text{V}\text{T} * - * \text{V}\text{A}\text{L}\text{K}\text{B}'$

Weisspfennig, geslagen te Falkenberg. A. Noss,
 Die Münzen v. Julich, Mörs u. Alpen, p. 134, no. 22
 a-c (Vz.), en 22 b-c (Kz.).

OOST-FRIESLAND—EMBDEN.

Imelo van Abdena 1429—1433.

Vz. Klimmende leeuw met wapenschild n.l.

3

Kz. Gevoet kruis, tusschen welks beenen

$\text{T} - \text{M} - \text{E} - \text{D}'$

Randschriften:

1. Vz. $+\text{I}\text{M}\text{E}\text{L}\text{O} \times \text{P}\text{P}\text{O}\text{S}\text{I}\text{T}' \times \text{Z} \times \text{C}\text{T}\text{P} \dots \text{N}\text{T}\text{M}\text{E}\text{O}$
 Kz. $\text{M}\text{O}\text{N}\text{E}|\text{T}\text{T} \times \text{N}\text{O}|\text{V}\text{T} \times \text{E}\text{M}|\text{E}\text{D}\text{E}\text{N} \times |$
2. Vz. $+\text{I}\text{M}\text{E}\text{L}\text{O} \times \text{P}\text{P}\text{O}\text{S}\text{I}\text{T} \dots \text{C}\text{T}\text{P}\text{I}\text{T}' \times \text{I}\text{N} \times \text{T}\text{M}\text{E}\text{O}$
 Kz. $\text{M}\text{O}\text{N}\text{E}|\text{T}\text{T} \times \text{N}\text{O}|\text{V}\text{T} \times \text{I}\text{N}|\text{T}\text{M}\text{E}\text{O}'$
3. Vz. $+\text{I}\text{M}\text{E}\text{L}\text{O} \times \text{P}\text{P}\text{O}\text{S}\text{I}\text{T}' \times \text{Z} \times \text{C}\text{T}\text{P}\text{I}\text{T}' \times \text{I}' \times \text{T}\text{M}\text{E}\text{O}$
 Kz. $\text{M}\text{O}\text{N}\text{E}|\text{T}\text{T} \times \text{N}\text{O}\text{V}\text{T} \times \text{E}\text{M}|\text{E}\text{D}\text{E}\text{N} \times$
 Groot (kromstaart-type). Vgl. Dannenberg, Z.f.N.
 I, p. 270. Tergast, Die Münzen Ostfrieslands p. 64,
 fig. 53. Engel-Serrure, Num. Moyen Age III,
 p. 1282, fig. 1833.

Frankrijk.

HEERLIJKHEID ELINCOURT.

Joh. III van Luxemburg 1430—1440. 1

Vz. Staande leeuw met wapenschild (leeuw) n.l.

+ IOH³ : DEI : LVCCENBOVRC : COM : LIMEI

Kz. Gevoet kruis, tusschen welks beenen LVCC'B'

+ MONDE | TT : NOV | T : ELIN | COVRC

Gros. Poey d'Avant III, p. 422, Pl. 161,15.

FRANKRIJK (KONINKRIJK).

Karel VII 1422—1461.

1. Vz. Drie fleurs de lis. 1

(Kroon) K²AROLVS : DEI : GR² : FR²ACORV :

R²EX

Kz. Gevoet kruis, tusschen welks beenen FR²AC'

(Schelp) SIT²NO | ME : DON | ... BEN | EDICTV

Grande plaque. Hoffmann, Monn. Royales, Pl.

XXXII,12 Var.

2. Vz. Drie fleurs de lis. 1

(Kroon) K²AROLVS : DEI : GR² : FR²ACORV :

R²EX (rozet of leeuwte?)

Kz. Gevoet kruis, tusschen welks beenen FR²AC'

+ SIT : NO | ME : DON : BENED | ICTVM

Demi-plaque. Hoffmann l.l., Pl. XXXII,13 Var.

Totaal 187

VERGELIJKEND OVERZICHT VAN DE MUNTVONDSTEN TE VORDEN, AMBT DELDEN, AMSTERDAM EN ZELHEM.

	Vorden kort na 1432	Ambt Delden 1425—1440 Jaarboek 1923, 92 e.v.	Amsterdam 1427 Jaarboek 1919, 1 e.v.	Zelhem 1505 Tijdschrift II, 108 e.v.	Muntsoorten
N. NEDERLANDEN					
<i>Gelderland</i>					
Herzogdom	— — Arnold v. Gelre — —	— Reinoud IV Arnold v. Gelre — —	Willem I Reinoud IV Arnold v. Gelre — —	— — Arnold v. Gelre Karel v. Egmond, Minderjarig Maximiliaan + Philips Karel v. Egmond Zutphen, Arnhem, Nijmegen	Groot (Leeuwen-Helmgroot, Kromstaart), dubbele, heele en halve. Twin. Drieland, heele en halve (A'dam). Vierlander, heele en halve (Zelhem). Griffioen, dubbele en heele (A'dam, Zelhem). Vuurijzer, heele en halve (Zel- hem), Stuiver (Zelhem).
Steden	— —	— —	— —	— Gijbert I	Gouden Rijngulden en gouden Schild (A'dam).
's Heerenberg	Willem II	—	—	—	Stedelijke munten:
Batenburg-Anholt	Diderik II	—	—	—	Albus (Zutphen),
Holland-Zeeland	Willem V	Willem V	Willem V	—	Stuiver (Nijmegen),
	—	Albrecht v. Beieren	Albrecht v. Beieren	—	Groot of Oirtsnever,
	—	Willem VI	Willem VI	—	½ Groot (Arnhem).
	Jacoba v. Beieren	—	Jacoba v. Beieren	—	
	Jan v. Brabant	—	Jan v. Brabant	—	
	—	Jan v. Beieren	Jan v. Beieren	—	
	Philips de Goede en Jacoba v. Beieren	—	Philips de Goede	Philips de Goede	
	—	—	—	Maria v. Bourgondië	
	—	—	—	Maximiliaan + Philips	
Utrecht (Bisdom)	—	Floris	—	—	
	—	v. Wevelinkhoven	—	—	
	Rudolf v. Diepholt (Postulaat)	Fred. v. Blankenheim	Fred. v. Blankenheim	—	Rudolf v. Diepholt (Bisschop)
	—	—	—	—	David v. Bourgondië

	Vorden kort na 1432	Ambt Delden 1425—1440 Jaarboek 1923, 92 e.v.	Amsterdam 1427 Jaarboek 1919, 1 e.v.	Zelhem 1505 Tijdschrift II, 108 e.v.	Muntsoorten
<i>Overijsel</i>	—	—	—	Kampen, Zwolle, Deventer	Stichtsche Stuiver, Halve Stui- ver (Dev.), Dubbele groot (Kampen).
<i>Groningen</i>	—	—	Stad Groningen	Stad Groningen	Groot (A'dam), Jager, Dubbele Jager, Stuiver (Zelhem).
<i>Friesland</i>	—	—	—	Bolsward, Leeuwarden, Sneek	Schellink (Leeuwarden, Sneek), Stuiver (Bolsward).
Z. NEDERLANDEN					Groot (Leenwengroot, Kromstaart, Botdrager).
<i>Brabant</i>	—	Johanna	—	—	Dubbele groot (ais voren).
	—	Anton v. Bourgondië	Anton v. Bourgondië	—	Groot (Rozebeker) (Ambt Delden).
	—	Jan IV	Jan IV	—	Halve groot (Kromstaart, Botdrager).
	Philips v. St. Pol (Hertog v. Brabant)	Philips v. St. Pol (Ruwaart)	Philips v. St. Pol (Ruwaart)	—	Vuurrijzer, dubbele, heele en halve. Griffioen, dubbele en heele.
	Philips de Goede	—	—	Philips de Goede	Dubbele Penninck Jans (A'dam).
	—	—	—	Karel de Stoute	Vierlander, heele en halve.
	—	—	—	Maria v. Bourgondië	Drielanden, heele en halve.
	—	—	—	Maximiliaan + Philips	Tuin. Stuiver, dubbele en halve.
<i>Vlaanderen</i>	Lod. v. Crécy	Lod. II v. Male	Lod. II v. Male	Lod. II v. Male	
	—	Philips	Philips	Philips	
	Jan zonder Vrees	de Stoutmoedige	de Stoutmoedige 1)	de Stoutmoedige	
	Philips de Goede (munt v. 1419-1428)	Jan zonder Vrees	Jan zonder Vrees	Jan zonder Vrees	
	—	Philips de Goede	Philips de Goede	Philips de Goede	
	—	—	(munt v. 1419-1428)	—	
	—	—	—	Karel de Stoute	
	—	—	—	Maria v. Bourgondië	
	—	—	—	Maximiliaan + Philips	
<i>Henegouwen</i>	—	Jacoba v. Beieren	Willem VI	—	
	—	Jan v. Brabant	Jan v. Brabant	Philips de Goede	
<i>Heerlijkheid Reckheim</i>	Williem II v. Sombreff	—	—	—	Dubbele groot (Kromstaart).
<i>Heerlijkheid Schoonevorst</i>	—	—	Jan I v. Heinsberg	—	Tuin.
<i>Graafschap Namen</i>	—	—	Jan III Thierr	—	Dubbele groot.

1) Ook voor Valkenburg onder Vlaamsche bezetting.

	Vorden kort na 1432	Ambt Delden 1425—1440 Jaarboek 1923, 92 e.v.	Amsterdam 1427 Jaarboek 1919, 1 e.v.	Zelhem 1505 Tijdschrift II, 108 e.v.	Muntsoorten
<i>Hertogdom Luxemburg</i>	—	—	Josse v. Moravië	—	Groot („Gans“).
<i>Bisdom Luik</i>	—	—	Jan v. Arkel	Lod. v. Bourbon	Gehelmdo kroon. Griffioen,
	—	Jan v. Beieren	Jan v. Beieren	Jan v. Hoorne	heele en halve. Vuurijzer, dubbel en halve. Groot, Stui- ver en ¼ Stuiver.
DUITSCHÉ LANDEN					
<i>Oost-Friesland (1),</i>	Imelo v. Abdens (2)	—	—	Enno I (1)	Groot en halve groot
<i>Emden (2), Jever (3)</i>				Edo Wiemken (3)	
<i>Oldenburg</i>	—	—	—	Gerard	Groot.
<i>Graafschap Meurs</i>	Frederik III (1)	—	Frederik III (2)	Vincent (2)	Woisspennig (1), Goudgulden (2), Groot (3).
<i>Kleef (1) en Gulik (2)</i>	—	Adolf VI (1)	Adolf VII (1)	Jan I en II (1), Willem II (2)	Zwanengroot e.a. grooten
<i>Lippe (1), Hessen (2)</i>	—	—	—	Bernhard (1), Hendrik (2)	Groot.
<i>Trier (1), Pfalz (2)</i>	—	—	—	Jan v. Baden (1), Frederik (2)	Rader en ½ Rader albus.
<i>Bisdommen en Abdijen</i>	—	—	Keulen, Mainz, Trier	Keulen, Münster, Essen	Goudgulden (Mainz en Trier). Grooten, Schellingen, Woiss- pennig.
<i>Steden</i>	—	Aken	Aken	Aken, Keulen, Neuss, Dortmund	Toursche groot e.a. grooten. Rader albus.
FRANKRIJK (Koninkrijk)	Karel VIII	—	—	—	Heele en halve Plaque.
<i>Leenen</i>	Elincourt (Joh. III v. Luxemb.)	—	Ligny en St. Pol (Philips v. Bourg-Brabant)	Dombes (Petrus II)	Gros (Elinc.), Dubbele en heele gros (Ligny), Blanc (Dombes).
OVERIGE LANDEN	—	Milaan, Giovanni Maria Visconti	—	Bohemen, Wladislaus II Engeland, Hendrik VI Portugal, Alphons V Stad Bologna	Groot v. Praag. Groot v. Londen. Real meio. Bianco. Grosso (Milaan).